

Omtale av ny doktorgradsavhandling

Hannah Kristine Bjørke Lunde. 2022. *Pilgrimage Matters. Administrative and Semiotic Landscapes of Contemporary Pilgrimage Realisations in Norway*. Oslo: Universitetet i Oslo.

Av Susanne Österlund-Pöttsch

Hannah Kristine Bjørke Lunde försvarade sin doktorsavhandling *Pilgrimage Matters. Administrative and Semiotic Landscapes of Contemporary Pilgrimage Realisations in Norway* vid Oslo universitet i oktober 2022. Avhandlingens syfte är att undersöka administrativa och semiotiska processer sammanhängande med förverkligandet av norska pilgrimslandskap. Analysen utgår från de två fallstudierna av Sunnivalden till ön Selja och St. Olavsvägarna till Trondheim.

Intresset för pilgrimsvandring har ökat märkbart de senaste decennierna. I Europa har stor uppmärksamhet fästs vid *Camino de Santiago* eller Jakobsleden, vars popularitet vuxit stadigt efter utnämningen till europeisk kulturlid 1987 samt upptagningen på Unescos världsarvlista (den spanska delen 1993 och den franska delen 1998). Trots den katolska kontexten kommer ett stort antal Camino-pilgrimer från de protestantiska delarna av Europa, inte minst de nordiska länderna. Än mer anmärkningsvärt är att ett stort antal pilgrimsrutter aktivt återetablerats i Skandinavien, med St. Olavsvägarna och den svenska Birgittaleden som de mest välkända. På ett liknande sätt som är fallet med Jakobslederna har kulturarvstänkande spelat en viktig roll för de skandinaviska pilgrimsledernas renässans och moderna utformning.

Parallellt med den växande skaran av moderna pilgrimer har även det akademiska intresset ökat. Studier som Reader & Walter (red., 1993) och Coleman & Eade (red., 2004) öppnade upp nya perspektiv på pilgrimsvandring som ett komplext nutida fenomen. Bland annat mobilitet och kroppslighet hör till de faktorer som den nyare forskningen uppmärksammat. Ett stort antal studier har till exempel fokuserat på pilgrimsvandrarrens personliga upplevelser och sinnesintryck. Den här aktuella avhandlingen bygger på relevant ny forskning men lyfter fram en mindre undersökt aspekt, nämligen administrationen och förverkligandet av pilgrimsrutter.

Studiens empiriska kärna utgörs som ovan nämnt av två fallstudier, Sunnivaleden och St. Olavsvägarna, som analyseras i ett komparativt perspektiv. Det omfattande etnografiska materialet består av intervjuer, deltagande observation och, till viss del, autoetnografi. Därtill har Lunde samarbetat med Norsk etnologisk granskning (NEG) med en utskickad frågelista vars resultat används i studien. Eftersom tyngdpunkten ligger på administrationen och verkställandet av pilgrimslederna, är strålkastaren här inte riktad mot de individuella pilgrimernas upplevelser utan mot pilgrimsaktörer så som ”pilgrimsbyråkrater” och ”långtidspilgrimer” (d.v.s. pilgrimer som i ett längre perspektiv ägnar sig åt pilgrimsarbete på olika plan). Centrala teoretiska verktyg är hämtade från Irving Goffmans ramanalys (*frame analysis*) och dramaturgiska analys (som begreppen *scripts*, *front stage* och *backstage*) som används för att undersöka förankrandet av pilgrimsvandring som motiv, handling och plats. Författaren använder sig även av begrepp som ”frånvarande närvaro” (*absent presences*) och ”närhet” (*adjacency*) i sin analys av den nutida vallfartens flexibilitet och komplexitet.

Avhandlingens struktur är tydlig och logisk. Det första kapitlet beskriver studiens syfte och ger en historisk bakgrund till europeisk pilgrimsvandring och en forskningsöversikt av tidigare studier. Kapitlen två och tre presenterar, respektive, det teoretiska ramverket och det metodologiska tillvägagångssättet. Den mer analytiska delen av verket inleds med kapitel fyra, ”Pilgrimage timescapes”, där författaren diskuterar hur historiska källor formar upplevelser och framställningar

av pilgrimslederna. Det semiotiska perspektivet är en av avhandlingens hörnstenar och utvecklas ytterligare i de följande kapitlen. Kapitel fem behandlar förvaltningen och skapandet av St. Olavsvägarna till Nidaros katedral. Det sjätte kapitlet diskuterar anläggandet av Sunnivaleden till Selja längs med den norska västkusten. I det sjunde kapitlet exemplifieras och utvecklas de huvudsakliga poängerna från de föregående kapitlen via perspektiv från Lundes egna fältarbeten. Boken avslutas med en reflekterande summering.

I inledningen uppger författaren att ytterligare ett syfte, förutom undersökningen av de administrativa och semiotiska pilgrimslandskapen, är att demonstrera värdet av visuell metodologi i utforskandet av hur miljöer ramas in och förmedlas. Denna uppgift utgör en av avhandlingens många styrkor då Lunde konsekvent och övertygande lyfter fram hur symboler och föremål fungerar som inramningsverktyg för pilgrimsrutterna och, i förlängningen, för tolkningar och upplevelser. Parandets av begreppen ”synlighet” (*visibility*) och ”besökbarhet” (*visitability*) belyser elegant vitala drivkrafter i förvaltandet och skapandet av pilgrimslandskapen. I linje med betoningen av visuell metodologi är texten rikligt illustrerad. Det bör understrykas att bildmaterialet inte endast är ett estetiskt tillägg utan en integral del av diskussionen.

En konsekvens av att starkt betona ett specifikt perspektiv är att andra aspekter kan bli något undanskymda. I detta fall står fokuseringen på de visuella aspekterna i viss mån i motsättning till konstaterandet att vallfärd är en kroppslig (*embodied*) handling. Trots att författaren uppmärksammar såväl ljud som taktila och doftmässiga aspekter i sitt fältarbete, så diskuteras inte sinnena analytiskt utöver synintrycken. Ett annat förvånande utelämnande med tanke på avhandlingens jämförande metod, är att kön och genus inte uppmärksammas i jämförelsen av St. Sunniva och St. Olav. Även något märklig är underanvändningen av de Certeaus begreppspar strategier och taktiker, som appliceras på olika förhållningssätt till landskap men inte för att öppna upp diskussionen kring det intressanta förhållandet mellan gräsrotternas roll och administrativa modeller inom den norska pilgrimsvärlden.

Poängerna ovan är dock alla minimala påpekanden i ljuset av ett ambitiöst och omfattande arbete. Lundes systematiska placering av det empiriska materialet i ett större ramverk är förtjänstfullt: det skickliga navigerandet mellan mikro- och makroperspektiv belyser effektivt lokala, nationella och internationella strävanden och trender. Avhandlingens grundlighet förtjänar även ett omnämmande. Lunde lämnar inga lösa trådar och ger utförliga förklaringar och följer upp sidodiskussioner i de rikliga fotnoterna. De informationsrika kommentarerna förlänger visserligen den totala texten betydligt, men är av stort intresse inte minst för icke-norska läsare som eventuellt inte är fullständigt insatta i norska lokala förhållanden.

I sin helhet är detta en rik och insiktsfull avhandling som visar så väl på kompetent användning av olika etnografiska metoder som förmåga att analysera det empiriska materialet via väl valda teoretiska ingångar. Lundes välutförda studie är ett värdefullt bidrag till forskningen kring pilgrimsvandring.

REFERENSER

- Coleman, Simon & Eade, John (red.). 2004. *Reframing Pilgrimage: Cultures in Motion*. London: Routledge.
- Reader, Ian & Walter, Tony (red.). 1993. *Pilgrimage in Popular Culture*. Houndmills: Macmillan.